

Historische
kring
Bemmel

tweede jaargang no 2
Mei 1992

122-1754

Historische Kring Bemmeler.

Uitgave ten behoeve van de leden, jaargang 2 no 2.

INHOUDSOPGAVE:

Een woord van de voorzitter	1
Publikaties over Bemmeler	2
De kloosterkapel op de monumentenlijst?	4
Structurele subsidie voor onze kring	4
Contributie 1992	5
Een kranteknippsel (3)	6
Uut de ouwe deus (3)	7
De kapel - december 1991	8
De tabaksteelt in Bemmeler (2)	10
Onderzoek namen straten en percelen	12
Bericht van de redactie	13
Studiedag naamkunde en regionale geschied- beoefening	14
Een nieuw tijdschrift over volkscultuur in Nederland: Allerhande dingen	15
Colofon	16

Kopij volgende nummer:

Dit is de derde uitgave van de kring. Het voornemen bestaat het volgende nummer van 1992 kort na de zomervakantie te laten verschijnen. Kopij voor dat nummer is vanaf nu al welkom en kan bij de redactieleden of bij het secretariaat worden ingeleverd. Uiterste datum inleveren 20 augustus 1992.

Een woord van de voorzitter.

Beste kringvrienden,

Met de zomer, en dus het goede weer, in aantocht, trekken we er opnieuw op uit om onze omgeving nog eens extra goed te verkennen. Zoals u misschien al wel vernomen zult hebben, zijn er weer een aantal monumenten op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Aan deze monumenten zal ruimschoots aandacht worden besteed op de komende thema-avond, begin juni (u ontvangt hiervoor nog een uitnodiging) in de Nederlands Hervormde kerk te Ressen. We hebben voor deze locatie gekozen omdat dit ook een monument is. De volgende thema-avonden zullen weer in de scholengemeenschap zijn.

Een heel ander thema betreft het bericht dat wij hebben gekregen van de gemeente Bemmelen. De gemeenteraad heeft een vaste subsidie toegekend aan onze kring van f 500,- per jaar. Meer hierover leest u verderop in deze uitgave.

Dan nog even iets over de kapel en de kloostermuren. Omdat het bestuur bezorgd was over de kloostermuren hebben we een gesprek gehad met de wethouder. Deze heeft ons verzekerd dat de muur aan de Flierenhofstraat zal blijven staan. Op de plannen met betrekking tot de kapel wordt elders in dit nummer nog ingegaan.

Dit voorwoord van onze derde uitgave wil ik eindigen met een gedicht uit "Romantische werken" van J.J. Cremer, geschreven in 1881.

*Welkom in de vruchtbre dreven
Die in d'arm van Waal en Rijn
Nog van 't eerste Oud Neerlandsche leven
De onverpoosde tolken zijn.*

*Welkom, welkom in deez' oorden
 Waar de lachende oeverboorden
 Saam, als een krans van blâren
 Tooien malsche korenaren.*

*Welkom, waar de vette klei
 't Rund doet tieren in de wei
 Waar het goudgele akkerzaad
 Schitterend als een zonne staat.*

E. Arns, voorzitter.

Publikaties over Bemmél.

Tijdens de laatste ledenvergadering is vanuit de leden de wens geuit een inventarisatie te houden van publikaties die over de gemeente Bemmél of over bepaalde gedeelten daarvan in de loop der tijden zijn verschenen, zowel het huidige Bemmél als over de historie. Nog tijdens dezelfde avond is deze inventarisatie opgestart, waarbij ook al een aantal werken werd "geregistreerd" dat nog in voorbereiding is.

Van de eerste inventarisatie volgt hierna een overzicht. Niet alle uitgaven zijn nog (of al) te koop. Een aantal is in de bibliotheek te leen. Sommige uitgaven zijn alleen verkrijgbaar bij de auteur.

Aanvullingen op deze voorlopige lijst kunnen worden doorgegeven aan het secretariaat. Daardoor kan van tijd tot tijd een geactualiseerd overzicht worden gegeven.

Overigens heeft de redactie zich voorgenomen aan nieuwe uitgaven betreffende de geschiedenis van Bemmél in dit blad de nodige aandacht te besteden.

Boeken:	Auteur:	Te koop:
Historische schetsen van enige dorpen en kastelen in de Over-Betuwe	P.A.M. Kehl	-
De gemeente Bemmeler in het land van Over-Betuwe	Dr. J. Wolters	-
Mooie plekken in de Oost-Betuwe	J. Willems	?
Toegang tot het verleden	A. Bredie	-
De geschiedenis van de Ned. Herv. Kerk in Bemmeler (f 22,50)	J. Verburg	Boekh/ Auteur
Van Angrina tot Angeren (f 25,=)	R. Melchers	Boekh/ Auteur

Bovenstaande boeken zijn alle in de bibliotheek te leen.

In *voorbereiding* zijn de volgende boeken:

- 200 jaar Katholicisme in Bemmeler B. Stukart
- Bemmeler in oude ansichten M. Janssen

Andere uitgaven (verkrijgbaar bij auteurs): **Auteur:**

Borduurspatronen:

- Hervormde Kerk, A2-formaat (f 5,=) J. Verburg
- Kinkelenburg, A2-formaat (f 5,=) id
- Oorlogsmonument, A4-formaat (f 1,=) id

Verjaardagskalender (f 10,=) A. Bredie

Verjaardagskalender (foto's Vincentiusgebouw) D. Meurs

De kloosterkapel op de monumentenlijst?

Wij ontvingen bericht dat de gemeente Bemmelen het voornemen heeft om de kloosterkapel aan de Dr. Poellstraat te plaatsen op de lijst van beschermde gemeentelijke monumenten.

De gemeente heeft daartoe advies gevraagd aan het Gelders Genootschap, in zijn hoedanigheid van door de gemeenteraad aangewezen Monumentencommissie. De gemeente verwacht een positief advies.

Het zal duidelijk zijn dat wij dat bericht met instemming lezen. Onze kring heeft zich immers ingezet voor het behoud van de kapel. Hoewel de huidige aanblik niet "oogstrelend" is -om het nu maar eens wat onderkoeld te zeggen- hebben wij er toch vertrouwen in dat de kapel, eenmaal opgeknapt, temidden van zijn nieuwe omgeving een passende plaats zal innemen.

L.R.

Structurele subsidie voor onze kring.

Nadat onze kring al in 1989 en 1990 in aanmerking was gekomen voor een incidentele subsidie van de gemeente Bemmelen (in het eerste jaar een startsubsidie van f 850,= en het in tweede jaar een aanmoedigingssubsidie van f 250,=), heeft de gemeenteraad in haar vergadering van 26 maart jl. besloten aan onze vereniging een structurele subsidie toe te kennen ter grootte van f 500,= per jaar, ingaande 1991.

Dat is goed nieuws voor onze kring! Aan deze toekenning zijn uiteraard voorwaarden verbonden. De aanvraag, die elk jaar moet worden gedaan, moet onderbouwd zijn met de nodige papieren, zoals het financiële verslag van het afgelopen boekjaar, de begroting van baten/lasten van het jaar waarover subsidie wordt gevraagd, een kascontrole-verslag, een overzicht van de ondernomen activiteiten in het afgelopen jaar en een

werkplan voor het nieuwe jaar. Bovendien moet de kring zich minimaal twee maal per jaar presenteren aan de Bemmelse bevolking (bijvoorbeeld via thema-avonden).

U ziet, de gemeente gaat niet over één nacht ijs, maar dat is begrijpelijk omdat het tenslotte gaat om gemeenschapsgeld. Wij zijn bijzonder ingenomen met dit besluit, temeer omdat deze subsidietoekenning een structureel karakter heeft, waardoor de voorspelbaarheid van onze financiële positie is toegenomen.

Mede door deze subsidiëring is het voor het bestuur nu mogelijk te investeren, bijvoorbeeld in materiaal voor ons archief. Daarvoor bestaan concrete plannen. Voor het verenigingsarchief hebben wij gekozen voor de volgende rubricering:

- krante-artikelen;
- foto's;
- dia's;
- rapporten, studies, scripties;
- kaarten;
- genealogie.

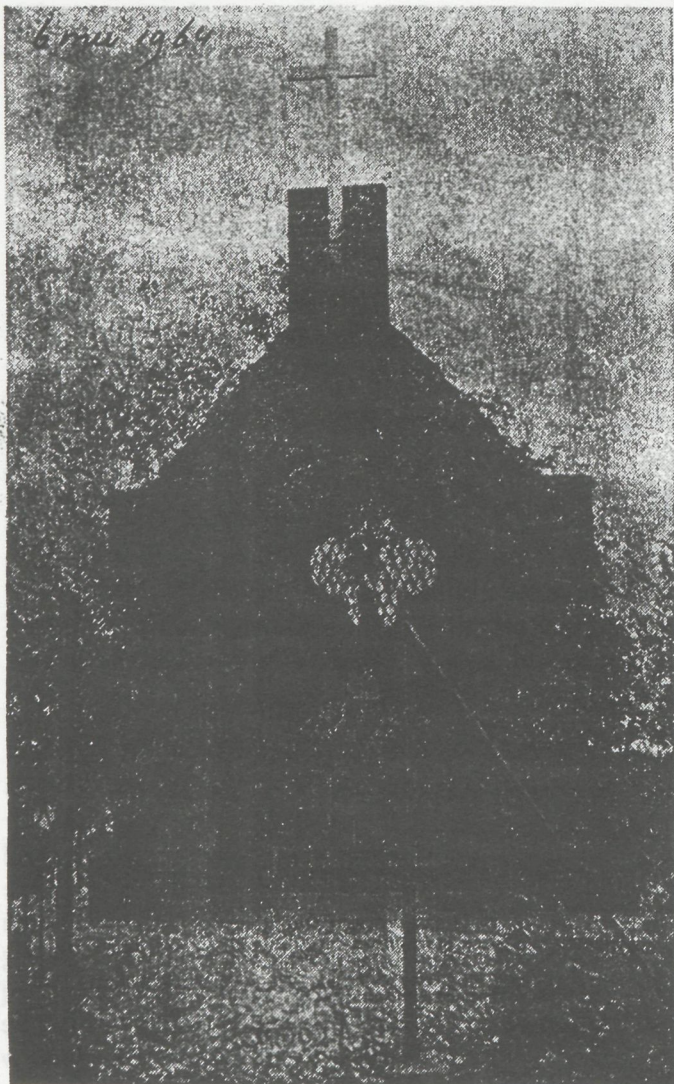
Met de opbouw en inrichting daarvan zijn nogal wat kosten gemoeid. Zo zijn zuurvrij papier, karton en lijm, stellingen en ander opbergmateriaal nodig. Ons bestuurslid Maria Janssen is in het bijzonder belast met de opbouw van en zorg voor het verenigingsarchief.

L.R.

Contributie 1992.

De contributie voor 1992 bedraagt *f* 20,= voor het eerste lid uit een gezin, en *f* 10,= voor elk volgend lid uit hetzelfde gezin. U bespaart de penningmeester onnodig werk en kosten (schrijven en bezorgen van aanschrijvingen, aanmaningen etc.) indien u, voorzover u dat niet allang gedaan hebt, op korte termijn uw contributie overmaakt (Raborekening 10.57.26.443, giro van de bank 889425). Wij rekenen op uw medewerking.

Bedetocht naar „Maria van den Heuvel” valt dit jaar op moederdag

BEMMEL. — Zondag a.s. — op moederdag — zal weer de traditionele bedevaart vanuit de kom van Bemmél naar „O. L. Vrouw van den Heuvel” worden gehouden. Sinds de oorlog wordt ieder jaar deze bedetoct naar het fraaie kapelletje gehouden om aldaar „Maria-van-de-Bloeiende-Betuwe” dank te brengen voor de behouden terugkomst na een langdurige evacuatie en om een uitkomst in de hedendaagse noden door voorspraak van haar bij God af te smecken.

Evenals vorige jaren komen alle deelnemers 's middags om drie uur in de Bemmelse parochiekerk bijeen, waar een kort Lof zal worden gehouden. Vanaf de kerk zal men daarna door de Loostraat, Dorpsstraat, Herckenrathweg, Karstraat, Dijkenaar en Heuvelsestraat naar het kapelletje trekken.

Dit gebouwje met het fraaie beeld werd indertijd op initiatief van kapelaan — nu pastoor — van de Voort, tot stand gebracht naar een ontwerp van de Nijmeegse architect Charles H. B. Estourgie. Een en ander kon gedaan worden na een grote actie.

Alle deelnemers — ook de deelnemers van buiten Bemmél — worden 's middags in de kerk verwacht om gezamenlijk te tocht te maken. Na het lof worden formulieren uitgereikt, waarop de volgorde van de gebeden en gezangen zijn afgedrukt. De liederen die worden gezongen staan in de parochiebundel.

Op de Heuvel wordt een korte plechtigheid gehouden. Volwassenen en kinderen leggen bloemen en bloesemtakken rond het beeld van de H. Maagd.

Na een korte predikatie en samenzang zullen de deelnemers per GTW-bus weer naar de kom van Bemmél worden vervoerd. Men wordt verzocht zich stipt aan de aanwijzingen van de ordecommissarissen te houden.

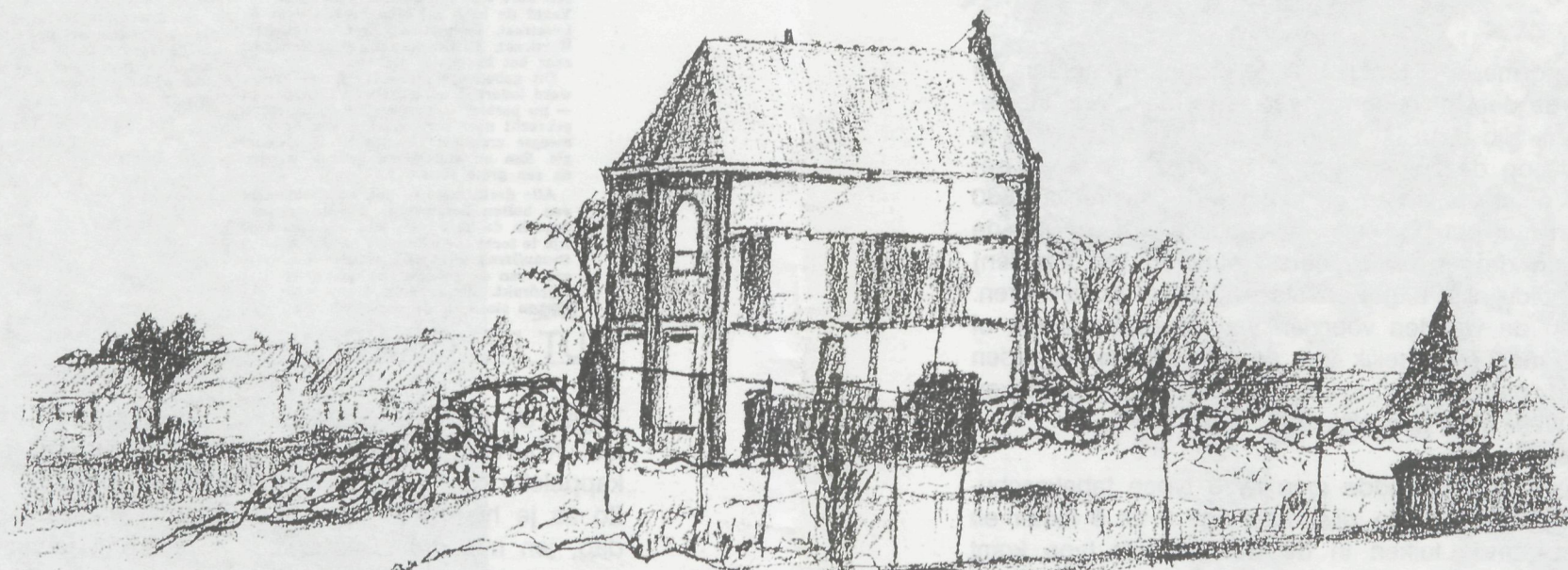
RE

"UUT DE OUWE DEUS".

Tegen de tied, da iedereen dit buukske lèzen kan, is 't wer mei. Nou ha'k ien de ouwe deus nog 'n stukske over 't Maria-kappeleke op den Heuvel.

Zo as je hiernèven kunt zien, was de Processie op moederdag, ien mei dus. De ouwere minsen uut Bemmél zullen da nog wel weten. 't Was altied bar druk met die Processie, want zowat iedereen liep mee. As 't afgelopen was, stonden er bus-sen klaor um wer mee naor 't durp te gaon. Ik mocht 'r nooit ien van mien vaoder. Hij zei: "Gij het jonge benen, en kun dat eindje naor huus mekkeluk lopen".

Laoter is de Processie nog verschoven naor eind september, want er ging hōs gin mins mer mee. 't Makte niks uut, want nou zie je de hele Processie nie mer. 't Kappeleke steet 'r nog wel. De Rotary-club het 't korts mooi laoten opknappen. Ik vien 't alleen zund van die pick-nick-taofel die d'r nou steet. Ik zag meer ien die witgekalkte, 'n bietje scheifgezakte heining.

de kapel

Tom Prudii
Dec '91

DE TABAKSTEELT IN BEMMEL (2).

In de vorige aflevering heb ik in grote lijnen het ontstaan van de tabakscultuur en de tabaksteelt in Nederland beschreven. In deze aflevering wil ik wat dieper ingaan op de mogelijkheden voor het drogen van de tabak, namelijk de tabaksschuren.

Tabaksschuren.

Aanvankelijk hing men het tabaksblad te drogen op zolders, in koestallen, op de deel of buiten onder een afdak. Veel kleinere tabaksplanters zijn dit altijd blijven doen. In 1651 werd er in Amersfoort zelfs op de zolder van de St. Joriskerk tabak gedroogd, dit tot ontsteltenis van de kerkeraad. Omstreeks 1660 werd begonnen met het bouwen van speciale schuren om de tabak te kunnen drogen. Deze eerste schuren (en loodsen) hebben er waarschijnlijk uitgezien als wagen- of hooischuren. Later heeft men de wanden voorzien van draaibare luiken of kleppen, zodat men afhankelijk van de weersomstandigheden de luchtstroom door de schuur kon versterken of verzwakken en bij vochtig weer alles kon afsluiten.

In de 19e eeuw onderscheidde men twee typen tabaksschuren. Het ene type heeft hoge zijwanden van 5 tot 6 meter en smalle rechtopstaande luiken in de wanden. Dit type komt vooral voor in de streek Nijkerk-Amersfoort. Het andere type dat langs de Veluwezoom en Zuid-oost Utrecht voorkomt, heeft lage zijwanden van 1,50 tot 1,70 m hoog en een steiler dak. De luiken hiervan waren hangend of staand.

In de Betuwe werd op de kleine tabaksboerderijtjes de ruimte boven de deel, de stallen en het woongedeelte met dwarsbalken (hanken) tot droogruimte ingericht. In de kopgevels van deze met riet en/of pannen gedekte boerderijen waren voor de ventilatie enkele rechthoekige luiken gemaakt.

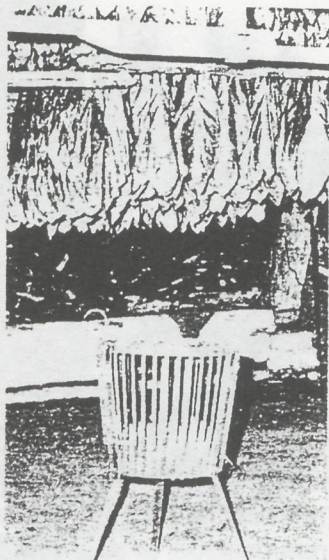
Drogen.

Als bij vochtig weer de tabak niet voldoende droogde, gebruikte men ook wel vuurpotten om de ruimte te verwarmen.

Deze ijzeren vuurpotten, die met gloeiende cokes werden gevuld, zijn er meer dan eens de oorzaak van geweest dat de tabak en de hele schuur of woning in vlammen opgingen. Het op deze manier drogen van de tabak in de tabakschuren en -boerderijen was dan ook een gevaarlijke onderneming.

Maar er was nog een oorzaak van brand, namelijk het onweer. Menigmaal was er sprake van blikseminslag, waarbij er met de regelmaat van de klok een (tabaks-) boerderij afbrandde.

Zo valt er in de gemeenteverslagen te lezen dat er op 17 mei 1888 een tabakspanterwoning in Ressen en 10 dagen later een op de Plak verwoest werden. In 1889 werd er weer een tabakshofstee op de Plak en ook een in de Bemmelse Buitenpolder door brand verwoest. In 1890, 1891, 1892 en 1893 brandden wederom tabakspanterwoningen af. In deze crisistijd (rond 1890), toen de markt van de inlandse tabak door de buitenlandse concurrentie bijna volledig was ingestort, wilde men echter de natuur wel eens een handje helpen wanneer het onweerde in de buurt. Bij een brand uit 1892 (op de Plak) werd een justitioneel onderzoek ingesteld, maar men kon de oorzaak niet achterhalen.....

Adri Stuart.

Onderzoek naar straat- en perceelsnamen.

Het onderzoek naar de herkomst van straat- en perceelsnamen is inmiddels begonnen. Gegevens worden onderzocht die onder meer afkomstig zijn van het Gemeentelijk-archief en van het Rechterlijk-archief Ambt Over-Betuwe.

Als voorbeeld van wat een dergelijk onderzoek kan opleveren volgt hier een korte beschouwing die betrekking heeft op de *Van Doornickstraat*.

*In de geschiedenis van de gemeente Bemmelen treden de geslachtsnamen Van Ambe-Biland en **Van Doornick** het meest naar voren. De **Van Doornick's** waren Gelderse leenmannen. Zij waren de oorspronkelijke bewoners van **Huis Doornick**, dat werd afgebroken in 1823. In 1484 bewoonde een **Van Doornick** de Kinkelenburg. Het geslacht **Van Doornick** bewoonde ook geruime tijd het Huis Bemmelen: in 1405 kwam dit door vererving aan **Gerard van Doornick** en in 1437 aan **Steven van Doornick**.*

*De **Van Doornick's** waren tevens de oudst bekende Heren van Haalderen. De eerste kerk van Haalderen (± 1422) was een dochterkerk van de kerk van Doornik, die in 1595 werd afgebroken.*

Tot zover hetgeen inmiddels is vastgelegd over de herkomst van deze straat. Is uw interesse gewekt en wilt u meedoen? Neem dan contact op met Eef Arns (tel 61772)!

E.A.

Bericht van de redactie.

Zoals een goede redactie betaamt, besteedt ook de redactie van uw kringblad de nodige zorg aan haar produkt. Daar waar het gaat om het opnemen van foto's en dergelijke blijft het resultaat van onze inspanningen echter wel eens onder de (gewenste) maat. Dit houdt verband met het ontbreken van voldoende contrast in de te gebruiken afbeelding, waardoor het maken van een goede kopie en dus uiteindelijk ook het boekje erg bemoeilijkt kan worden. Bij de keuze van de afbeeldingen zijn wij hierop dan ook extra bedacht.

Echter met name bij de rubriek *Een kranteknipselfoto*, waarbij veelal een *oude krantefoto* wordt opgenomen, is het omwille van de samenhang tussen foto en tekst en de authenticiteit van het artikel erg moeilijk te selecteren op een goede afdrukkwaliteit. Wij hopen echter op uw begrip, indien in dergelijke gevallen een minder duidelijke foto wordt afgedrukt. Ondertussen blijven wij streven naar een optimale kwaliteit.

Studiedag naamkunde en regionale geschiedbeoefening.

Donderdag 26 maart jl. nam ik deel aan een studiedag naamkunde en regionale geschiedbeoefening, georganiseerd door het Gelders Oudheidkundig Contact in samenwerking met de Culturele Raad Overijssel.

Deze dag werd gehouden in Steenwijk, Overijssel. Niet direct naast de deur, maar het toeval wilde dat mijn man en ik een paar dagen vrij hadden, die wij heel goed in Overijssel konden doorbrengen, zodat ik makkelijk aan deze dag kon deelnemen.

Na een hartelijk welkom van de heer G. Buist van de Culturele Raad Overijssel volgde een aantal lezingen van verschillende sprekers over:

- Familienamen en historisch onderzoek;
- Veldnamen en regionale geschiedbeoefening;
- De Tweede Wereldoorlog als motief voor straat- en veldnamen; en,
- Middeleeuwse straatnamen in Steenwijk.

De door de sprekers uitgereikte documentatie ligt voor belangstellende ter inzage in ons documentatiecentrum.

Na de lunch was er een historische stadsrondwandeling aan de hand van straatnamen, waarbij heel wat moois te zien was, onder andere gerestaureerde en gereconstrueerde stadswallen en grachten.

Bij een kopje thee ter afsluiting kon iedereen terugzien op een leerzame dag en ging ieder zijns/haars weegs.

Maria Janssen.

Een nieuw tijdschrift over volkscultuur in Nederland: ALLEDAAGSE DINGEN.

Zojuist heb ik het eerste nummer ontvangen van "Alledaagse Dingen", een nieuw tijdschrift over volkscultuur in Nederland. Uit de begeleidende brief haal ik de volgende gegevens.

Het gaat om het eerste tijdschrift op dit terrein voor een breed publiek, waarin op een gedegen en tegelijkertijd leesbare en aantrekkelijke manier wordt ingegaan op allerlei onderwerpen betreffende de volks- en streekcultuur, en waarin een overzicht wordt gegeven van alle interessante activiteiten op dit terrein.

Het eerste nummer bevat onder andere artikelen over de Bokkerijders, een bende die in de achttiende eeuw Zuid-limburg onveilig maakte, de geschiedenis van de legpuzzel, het Iraanse nieuwjaarsfeest Noruz, en de achtergronden van het carnavalsfeest. Daarnaast zijn er artikelen die inhoudelijke achtergrondinformatie geven over boeken, manifestaties, studiedagen en tentoonstellingen, congressen en publikaties.

Alledaagse Dingen is bestemd voor elke geïnteresseerde op het gebied van volkscultuur. Het wil een zo volledig mogelijk overzicht geven van wat er in Nederland leeft op dit terrein. Het is een uitgave van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Het is rijk geïllustreerd en verschijnt acht maal per jaar. Een gratis proefnummer kan worden besteld door f 3,- aan postzegels (voor de portokosten) te sturen aan: Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Lucasbolwerk 11, 3512 EH Utrecht. Een jaarabonnement kost f 55,-.

Op het secretariaat van de kring ligt een nummer ter inzage voor belangstellenden. Voor meer informatie bel 030-319997.

L.R.

HISTORISCHE KRING BEMMEL.Secretariaat:

L. Reinink,
Sportlaan 2,
6681 CE Bommel.

Bankrekening: Rabobank Bommel 10.57.26.443
(giro van de bank 889425)

Samenstelling bestuur:Tel:

E.W.C. Arns (voorzitter)	Meerweg 1, 6681 BC Bommel.	61772
L. Reinink (secretaris)	Sportlaan 2, 6681 CE Bommel.	62429
G.J. Sommers (penningmeester)	De Houtakker 1, 6681 CW Bommel.	64933
A.H. Bredie (archeologie)	Kinkelenburglaan 10, 6681 BJ Bommel.	61703
L.J.F. Dolmans (geschiedenis)	De Timp 17, 6681 DH Bommel.	63064
M.J.P. Janssen-v.Gelder (documentatie)	Dorpsstraat 8, 6681 BN Bommel.	64349

Redactie:

De redactie voor deze uitgave werd gevormd door Eef Arns, Louis Dolmans, Maria Janssen, Leen Reinink en Gerard Sommers.

Kopij en andere berichten voor de redactie kunnen worden ingeleverd bij de redactieleden.

Lidmaatschap Historische Kring Bommel:

Deze uitgave wordt gratis verspreid onder de leden van de kring. Wilt u ook lid worden, of anderen lid maken: aanmelding kan plaatsvinden bij het secretariaat. De contributie bedraagt f 20,= per jaar: tweede en volgende gezinsleden betalen f 10,=.

De enige bank in uw omgeving die werkt voor uw omgeving.

Onze eigen Rabobank is een zelfstandige bank, die zelfstandig kan beslissen.

Over rente, over leningen, over aan te nemen personeel, ja, over praktisch alles.

Het belang van de plaatselijke leden (onze bank is een coöperatie) en cliënten staat hierbij voorop.

En niet een zo hoog mogelijke winst. Dat maakt een groot verschil met andere banken. Een groot verschil vooral in mentaliteit en betrokkenheid bij de plaatselijke gemeenschap.

Het verschil merk je al snel in het persoonlijke contact. Onze mensen zijn direct aanspreekbaar en kunnen snel beslissen.

Dat komt de relatie met leden en cliën-

ten alleen maar ten goede. We kennen onze klanten dan ook meestal goed.

En mensen die je goed kent, blijf je nu eenmaal langer steunen, ook als het eens wat minder met ze gaat.

Het verschil merk je ook in onze betrokkenheid bij tal van activiteiten in het bedrijfsleven, van verenigingen en op scholen.

Kortom, bij alles wat er om ons heen gebeurt. We weten wat er leeft en we helpen dan ook graag met adviezen, bemiddeling of faciliteiten. Ook als het niet om bankzaken gaat.

Door de band die we hebben met de plaatselijke gemeenschap vinden we dat een vanzelfsprekende zaak.

Rabobank

Rabobank. Aangenaam.

The Chicago Bank in the Chicago World 1837-1893

The Chicago Bank in the Chicago World, 1837-1893, is a book that tells the story of the Chicago Bank, the first bank in Chicago, and its role in the development of the city. The book is written by a leading authority on the history of the Chicago Bank, and it is a must-read for anyone interested in the history of the city.

The book is divided into three parts. The first part, "The Chicago Bank, 1837-1857," tells the story of the bank's early years, from its founding in 1837 to its move to its present location in 1857. The second part, "The Chicago Bank, 1857-1893," tells the story of the bank's growth and its role in the development of the city. The third part, "The Chicago Bank, 1893-1900," tells the story of the bank's decline and its eventual closure in 1900.

The book is a well-written and informative work that provides a detailed account of the Chicago Bank's history. It is a must-read for anyone interested in the history of the city.